

Наукові перспективи
Видавнича група

ISSN 2786-5274 (Print)
DOI:10.52058/2786-5274-2025-8(48)

*Ми йдемо за Того, чому
немає чини в усьому світі –
за Батьківщиною.*
О. Довженко

Наукові інновації та передові технології

СЕРІЯ "УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ"

СЕРІЯ "ПРАВО"

СЕРІЯ "ЕКОНОМІКА"

СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

№ 8(48) 2025

Всеукраїнська Асамблея докторів наук із державного управління

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Наукові інновації та передові технології»

*(Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право»,
Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*

Випуск № 8(48) 2025

Київ – 2025

Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration

within the work of the Publishing Group «Scientific Perspectives»

«Scientific innovations and advanced technologies»

(Series « Management and administration», Series «Law», Series «Economics», Series «Psychology», Series «Pedagogy»)

Issue № 8(48) 2025

Kyiv – 2025

- Рижиков В.С., Кубявка М.Б.** 2173
*ПРОФЕСІОГРАФІЯ: ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ, СТАНОВЛЕННЯ
ТА ВІЙСЬКОВА ПРОФЕСІОГРАФІЯ В СЬОГОДЕННІ РОЗВИТКУ
ЗБРОЙНИХ СИЛ*
- Селіванов Є.В.** 2181
*ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАКЛАДАХ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ*
- Семенов А.А.** 2191
КОНТРОЛЬ І ОЦІНКА СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ У ПЛАВАННІ
- Синишина В.М.** 2200
*ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ
РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ОФІЦЕРІВ ЗСУ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ*
- Соколова Г.Б., Горбатюк О.Л., Бредінська Г.А.** 2215
*РОЛЬ БАТЬКІВ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНИХ
НАВИЧОК У ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА В ПЕРІОД
РАНЬОГО ДИТИНСТВА*
- Сорочинська О.А., Тушинська О.О., Паламарчук Ю.І.** 2227
*ПЛАНУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ФОРМУВАННЯ
УМІНЬ ВЗАЄМОДОПОМОГИ В ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ*
- Товканець Г.В., Лужанська Т.Ю., Ільтьо Г.Ф., Зеленська Л.І.** 2241
*ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЯК УМОВА
РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТІ*
- Турубарова А.В., Бобилева Я.В., Бобилев М.М.** 2255
*ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧНІВ ЯК СКЛАДОВА ТЕХНО-
ЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДОПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ*
- Федченко Ю.С.** 2264
*ПРО ОСОБЛИВОСТІ МАТЕМАТИЧНОГО ТЕСТУВАННЯ В
MOODLE*

УДК 378.013:001.895; 373.3.016

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-8\(48\)-2241-2254](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-8(48)-2241-2254)

Товканець Ганна Василівна доктор педагогічних наук, професор, в.о. зав. кафедри теорії та методики початкової освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, тел.: (050)778-67-91, <https://orcid.org/0000-0002-6191-9569>

Лужанська Тетяна Юріївна кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії та суспільних дисциплін, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, тел.: (050)941-40-97, <https://orcid.org/0000-0003-0709-8293>

Ільтьо Галина Федорівна кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри географії та суспільних дисциплін, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, тел.: (050) 547-07-88, <https://orcid.org/0009-0009-3244-0215>

Зеленська Любов Іванівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри географії та суспільних дисциплін, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, тел.: (050) 614-00-90, <https://orcid.org/0000-0002-4022-7731>

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТІ

Анотація. В статті розглянуто екологізацію професійної підготовки як умову розвитку екологічних компетентностей здобувачів вищої освіти в університеті. Обґрунтовано екологізацію змісту професійної підготовки в університеті як процес удосконалення реалізованих або створення нових освітніх програм, спрямованих на оволодіння майбутніми фахівцями екологічної складової змісту освіти, засвоєння яких покликане забезпечити формування різнобічно розвиненої особистості. Виявлено типи екологічної поведінки: екологічно доцільну, природовідповідну, індиферентну, екологічно руйнівну. Схарактеризовано освітні програми «Географія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С6 «Географія та регіональні студії» та «Початкова освіта» спеціальності А3 «Початкова освіта» щодо екологізації професійної підготовки, що реалізуються в Мукачівському державному університеті. Запропоновано етапи розвитку екологічних компетентностей майбутніх фахівців в університеті: орієнтувальний, операційно-діяльнісний та результативний. Визначено зміст діяльності та методики і освітні технології, які забезпечують реалізацію завдань і мети в освітньому процесі щодо розвитку екологічних компетентностей майбутніх фахівців. З'ясовано, що екологізація професійної підготовки формує у здобувачів вищої освіти в університеті еколого-орієнтоване мислення, спрямоване на природовідповідальне ставлення до довкілля, сприяє

морально-етичному вихованню. Зроблено висновок, що екологізація освітнього процесу, усвідомлення людини з природою як єдиного цілого та постійне розширення екологічних знань здобувачами освіти може забезпечити підвищення їх екологічної свідомості, визначати поведінкові реакції людини, її вчинки, що виражаються в екологічній культурі, спрямування до екологічно безпечної діяльності, формування цілісного екологічного світогляду, культурно-просвітницького мислення, забезпечуючи неперервну екологічну підготовку на основі міждисциплінарного підходу.

Ключові слова: екологізація, освітній процес, освітні компоненти, екологічні компетентності, університет, освітня програма, здобувач вищої освіти.

Tovkanets Anna Vasylivna Doctor of Pedagogical Sciences, professor, Acting Head of the Department of Theory and Methods of Primary Education, Mukachevo State University, Mukachevo, tel.: (050) 778-67-91, <https://orcid.org/0000-0002-6191-9569>

Luzhanska Tetyana Yuriivna Candidate of Geographical Sciences, docent, Associate Professor of the Department of Geography and Social Sciences, Mukachevo, tel.: (050) 941-40-97, <https://orcid.org/0000-0003-0709-8293>

Iltyo Halyna Fedorivna Candidate of Political Sciences, docent, Associate Professor of the Department of Geography and Social Sciences, Mukachevo, tel.: (050) 547-07-88, <https://orcid.org/0009-0009-3244-0215>

Zelenska Lyubov Ivanivna Doctor of Pedagogical Sciences, professor, Professor of the Department of Geography and Social Sciences, Mukachevo, tel.: (050) 614-00-90, <https://orcid.org/0000-0002-4022-7731>

ECOLOGIZATION OF PROFESSIONAL TRAINING AS A CONDITION FOR THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL COMPETENCES OF HIGHER EDUCATION STUDENTS AT THE UNIVERSITY

Abstract. The ecologization of professional training as a condition for the development of environmental competencies of higher education students at the university has been *considered* in the article. The ecologization of the content of professional training at the university has been *substantiated* as a process of improving the implemented or creating new educational programs aimed at mastering the environmental component of the educational content by future specialists, the assimilation of which is designed to ensure the formation of a well-rounded personality. The types of environmental behavior have been *identified*: environmentally appropriate, nature-responsible, indifferent, environmentally destructive. The educational programs "Geography" for the second (master's) level of higher education of the specialty C6 "Geography and regional studios" and "Primary education" of the specialty A3 "Primary education" on the ecologization of professional training,

implemented at Mukachevo State University have been *characterized*. The stages of development of environmental competencies of future specialists at the university have been *proposed*: indicative, operational-activity and effective. The content of the activities, methods and educational technologies ensuring the implementation of the tasks and goals in the educational process for the development of environmental competencies of future specialists have been *determined*. It has been *found* that the ecologization of professional training forms eco-oriented thinking in higher education student at the university, aimed at a nature-responsible attitude to the environment, contributes to moral and ethical education. It has been *concluded* that the ecologization of the educational process, awareness of man with nature as a single whole and the constant expansion of environmental knowledge by applicants for education can ensure an increase in their environmental awareness, determine human behavioral reactions, one's actions expressed in environmental culture, direction to environmentally safe activities, the formation of expediency ensuring continuous environmental training based on an interdisciplinary approach.

Keywords: ecologization, educational process, educational components, environmental competencies, university, educational program, higher education student.

Постановка проблеми. У педагогічній науці на різних рівнях підготовки ведеться пошук методик, засобів удосконалення, варіантів моделювання та проектування екологічної освіти як створення системи цінностей і цілей, мотивації та оцінки діяльності, розвитку екологічної свідомості особистості на основі переконання та усвідомлення фактів й аргументів. Актуальність безпосереднього звернення до проблеми екологізації професійної підготовки та розвитку культури екологічної поведінки здобувачів вищої освіти визначається протиріччям між необхідністю практичного вирішення екологічних проблем і традиційною орієнтацією екологічної освіти на формування знань та інформованості.

У фундаментальних педагогічних дослідження [1; 3; 7; 17] причини сучасної екологічної кризи визначаються через кризу людської свідомості, що відображається у споживацькому характері взаємодії з природою та виявляється у неправильній поведінці людини стосовно довкілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми екологічної освіти та формування екологічної культури здобувачів вищої освіти вивчали Н. Бібік, Г. Білявський, М. Бойчева, В. Бровдій, Н. Демешкант, Н. Душечкіна Л. Лук'янова, В. Онопрієнко, О. Мітрясова, О. Микитюк, О. Плахотнік, Г. Пустовіт, Т. Флешар, М. Шаповал, М. Швед та інші. Зокрема, у наукових дослідженнях наголошується на посиленні ролі екологічної домінанти в професійній підготовці фахівців різних спеціальностей [1; 7], актуалізуються ідеї неперервної екологічної освіти [7; 10; 17]. Сьогодні вчені та практики (Н. Душечкіна, М. Дяченко-Богун, В. Іщенко, В. Карпенко, І. Мостов'як, В. Оніпко, М. Орфанова, Є. Флешар, Т. Яцишин та інші) стверджують, що основою екологічної діяльності та екологічної поведінки є екологічна культура, яка виступає регулятором людської діяльності, відображає ставлення людини до природи та є за своєю суттю своєрідним «кодексом поведінки»

[11; 13; 14]. Мета екологічної освіти в Україні визначена в Концепції екологічної освіти та полягає у «формуванні екологічної культури окремих осіб та суспільства в цілому», а серед найголовніших завдань визначаються «вміння прогнозувати особисту діяльність», «оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки» [6].

Мета статті: обґрунтувати екологізацію професійної підготовки як умову розвитку екологічних компетентностей здобувачів вищої освіти в університеті.

Виклад основного матеріалу. Для розгляду визначеної нами проблеми важливим є уточнення понять, що визначають сутність екологізації професійної підготовки в умовах університету – «екологічна поведінка», «ціннісні орієнтації», «компетентнісний та контекстний підходи» тощо. Зазначимо, що екологічна поведінка трактується як усвідомлені дії людини, спрямовані на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище через зниження споживання ресурсів та дбайливого ставлення до природних ресурсів (економія води, енергії та матеріалів, правильна утилізація відходів, використання екологічних продуктів, підтримка стійких ініціатив) тощо. Екологічна поведінка людини виявляється у вчинках, що відображають сформовані екологічні цінності та вольові зусилля вчинити екологічно позитивні дії всупереч обставинам. На основі аналізу наукової і методичної літератури [3; 7; 10; 11] нами виокремлено типи екологічної поведінки, які відрізняються різним ступенем екологічності, тобто усвідомленням і врахуванням суб'єктом віддалених наслідків власної діяльності і поведінки для навколишнього середовища. Виокремимо екологічно доцільну, природовідповідну, індиферентну, руйнівну екологічну поведінку (рис. 1):

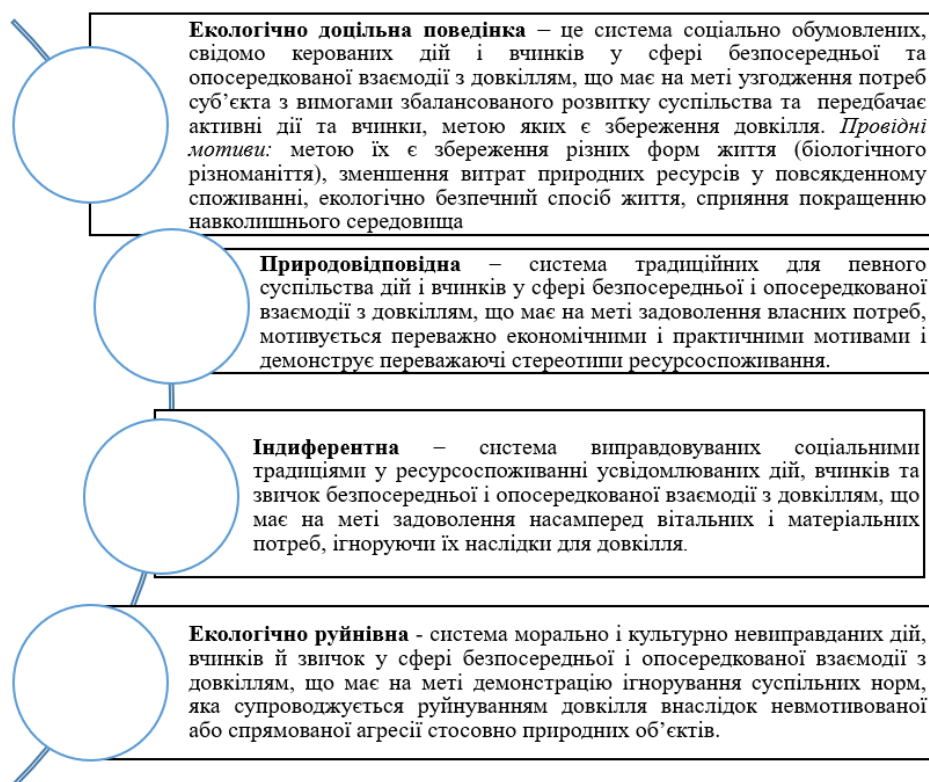

Рис. 1. Типи екологічної поведінки особистості

Типологія екологічної поведінки також можлива на основі конкретизації пропонуваніх І. Бехом педагогічних правил виховання особистості на основі вчинку. Насамперед, це вчинки безпосередні і опосередковані. До безпосередніх належать вчинки, здійснювані у безпосередній взаємодії з природними об'єктами. Такі вчинки можуть здійснюватися у відношенні до рослин чи тварин, ґрунту, води тощо. Вчинки у цих безпосередніх взаємовідносинах можуть бути позитивними і негативними, виявлятися як в охороні, так і у використанні природи. При цьому їх використання також може бути різним – від ощадливого, бережливого до необмеженого марнотратства. У безпосередніх екологічних вчинках суб'єкт має можливість безпосередньо спостерігати наслідки свого вчинку – зміну (покращення чи погіршення) стану природного об'єкта. До позитивних екологічних вчинків відносяться обґрунтовані І. Бехом вчинок-служіння, вчинок-присвячення, вчинок-милосердя, вчинок-благородство [1, с. 34-36].

Екологічні проблеми, що викликають суперечності, не можуть бути вирішені лише технологічними методами. Необхідно змінити ціннісні орієнтири, виховні ідеали, ті риси світогляду, що визначають ставлення людини до природи, і, врешті-решт, виявляються у її поведінці стосовно довкілля. В умовах екологічної кризи слід усвідомити необхідність зміни світоглядних орієнтирів, цінностей та ідеалів, що відповідним чином відображається у змісті навчання та підготовки майбутніх фахівців.

У зв'язку з викладеним вище актуалізується питання екологізації освіти як включення екологічних аспектів у всі освітні компоненти, екологізація процесу навчання, екологізація середовища освітнього закладу; включення до навчальних планів інтегрованих екологічних курсів; як транслювання у зміст навчального курсу екологічного стилю мислення, насичення змісту освіти екологічними знаннями, вироблення екологічної культури, умінь та навичок практичної діяльності щодо реалізації принципів екологічної політики; процес ціннісно-орієнтованого впливу екології як комплексної, інтегративної науки на різноманітні сфери життєдіяльності.

Ми розглядаємо екологізацію змісту професійної підготовки в університеті як процес удосконалення (оновлення, перебудови) реалізованих в установі освітніх програм або створення нових програм, спрямованих на оволодіння майбутніми фахівцями екологічної складової змісту освіти, засвоєння яких покликане забезпечити формування різнобічно розвиненої особистості. Екологізація освітнього процесу у підготовці майбутніх фахівців відображається у змісті освітньої програми та освітніх компонентів.

Так, *освітньо-професійна програма «Географія»* для другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини» спеціальності С6 «Географія та регіональні студії», що реалізується в Мукачівському державному університеті, передбачає формування загальних і спеціальних компетентностей, спрямованих на розвиток: здатності до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, здатності вчитися і оволодівати сучасними знаннями, здатності виявляти, ставити та вирішувати

(екологічні) проблеми, здатності до особистісного і професійного розвитку, здатності застосувати основні методи організації охорони праці, безпеки життєдіяльності людей, їх захисту від можливих наслідків аварій, катастроф, стихійних лих, інших ситуацій в географічній діяльності, здатності застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні проблем природокористування, геопланування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму, оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та екологічні наслідки управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку тощо. Прогнозованими результатами навчання, насамперед, є застосування набутих теоретичних знань та практичних навичок для дослідження природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації, оцінювання результатів власної роботи, демонстрації умінь працювати в команді тощо [8].

Водночас екологізації професійної підготовки сприяє сукупність освітніх компонентів за відповідним тематичним наповненням щодо розвитку прогностичних компетентностей: ОК «Географічне моделювання та прогнозування» (екологічне прогнозування: структура, форми та методи, прогнозування розвитку глобальних явищ сучасності, методичні засади прогнозування зміни навколишнього природного середовища, економіко-географічні прогнози); ОК «Педагогіка і психологія у вищій школі (здатність планувати, проводити та публічно презентувати результати наукових досліджень, забезпечити зрозуміле донесення власних знань, висновків та аргументацій до фахівців і нефахівців, застосування сучасних моделей та інформаційних технологій для проведення досліджень і розробок у сфері географії, природокористування, міського та регіонального розвитку); ОК «Ревіталізація територіальних систем» (сучасні проблеми у системі «Людина-природа», екологічні кризи минулого, прояви сучасної екологічної кризи, утилітарний підхід до охорони природи, міжнародні, національні, регіональні червоні переліки, Червона книга України, концепції охорони природи, екомережа та природні ядра, особливості екомережі Українських Карпат) тощо [8].

Екологізація професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи за ОПП «Початкова освіта» спеціальності АЗ «Початкова освіта» галузі знань А «Освіта» у Мукачівському державному університеті здійснюється через ОК педагогічного циклу «Дидактика», «Основи природознавства з екологією», «Теорія і методика виховання», «Методика навчання природничої освітньої галузі», «Методика навчання соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі» і спрямована на розвиток екологічних компетентностей: здатності до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти, зокрема математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, здатності до охорони навколишнього середовища і раціонального природокористування, до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи,

до надання їм домедичної допомоги, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства тощо.

Спрогнозовані результати навчання в контексті екологізації професійної підготовки майбутніх фахівців спрямовані на інтеграцію та використання академічних предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти (мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної ОГ) та трансформацію їх у різні форми; на вирішення завдань щодо формування екологічно доцільної поведінки людини у природі та довкіллі, зокрема здобувачів початкової освіти [9].

Для реалізації системного підходу до оновлення змісту професійної освіти з урахуванням екологічної складової освіти в умовах університету актуальними вважаємо компетентнісний та контекстний підходи [16], зокрема соціокультурний контекст, контекст наукового знання, контекст освітнього компонента, дидактичний (контекст навчально-педагогічної взаємодії), контекст особистісної значущості. *Соціокультурний контекст* – це сукупний суспільно-історичний досвід людства, який виступає передумовою і результатом становлення людини і особистості як суб'єкта соціальних відносин. Сучасний *контекст наукового знання* у змісті екологічної освіти характеризується антропоцентризмом, інтеграцією різних галузей наукового знання, інтеграцією науки та практики, науки та мистецтва. Освітні компоненти традиційно є своєрідною спрощеною «проекцією» наукового знання в цілому. *Дидактичний контекст* (контекст навчально-педагогічної взаємодії) забезпечується організованою та технологічно структурованою взаємодією суб'єктів освітнього процесу, в ході якого здійснюється динамічне розгортання екологічного змісту навчального курсу в різних формах активності педагога та здобувача освіти. *Контекст особистісної значущості змісту освіти* і самої навчально-пізнавальної діяльності є сукупністю потреб, прагнень, мотивів здобувача освіти, що визначають спрямованість і вибірковість його сприйняття, ставлення до об'єктивної і суб'єктивної реальності, які зумовлюють активність і зміст його діяльності [13; 17].

Відповідно до даних методологічних підстав нами запропонована певна система, яка відображає послідовні етапи розвитку екологічної культури майбутнього фахівця та реалізує відповідні її компонентам цілі екологічного навчання здобувачів освіти, які одночасно є й цілями екологізації їх навчання: екологічна грамотність → екологічна освіченість → професійна компетентність. Технологія спільної розумової діяльності спрямована на розвиток потреб і здібностей у процесі *вирішення проблемних ситуацій*, що відбувається теж у кілька етапів: введення у ситуацію, робота в мікрогрупах, обговорення і захист позицій, визначення нової проблеми.

Екологізації як технологічному процесі притаманна процесність, що включає низку етапів. Нами акцентується увага, що освітній процес з розвитку екологічних компетентностей має включати такі основні етапи: орієнтувальний, операційно-діяльнісний та результативний. Поряд із беззаперечно цінною ідеєю трикомпонентної технології у екологічній освіті [10], зазначимо, що надане

обґрунтування етапів містить аналіз насамперед інтелектуальних, когнітивних процесів, мислення та формування навичок прийняття рішень, враховуючи ціннісні та моральні аспекти [12; 15; 17]. На основі аналізу результатів наукових досліджень визначимо сутність етапів екологізації освітнього процесу (табл. 1)

Таблиця 1

Етапи екологізації освітнього процесу

Назва етапу	Завдання	Мета	Зміст діяльності	Методики і освітні технології, які забезпечують реалізацію завдань і мети
Орієнтувальний	Забезпечення усвідомлення здобувачем вищої освіти сутності досліджуваної теми, її місце і значення в екологічній науці	«Інтеграція» здобувачами вищої освіти сутності екологічної проблематики, актуалізація їх екологічних потреб, стимулювання мотивації збереження довкілля.	Організація пізнавальної діяльності як процесу вирішення навчальних завдань. Створення необхідної орієнтовної основи діяльності.	Демонстраційні і практично-дослідницькі
Операційно діяльнісний	Засвоєння загальних понять та законів, конкретизація та диференціація, оволодіння інтелектуальним і вміннями і навичками, що дозволяють використовувати теоретичні положення для вирішення тих чи інших освітніх завдань	Формування у майбутніх фахівців ставлення до природи, вміння приймати рішення та діяти позитивно і продуктивно	Дидактично-виховні бесіди та обговорення - спілкування на навчальні теми, що, поряд із задоволенням і компенсацією характерної для сучасних методик навчання міжособистісної комунікації полімотивує екологічну діяльність, визначає варіанти вибору дій та вчинків, стратегій поведінки.	Навчальне відео, відеозйомка та дизайн відеоконтенту. ігри, дискусії, виконання проєктів, дослідницькі та практичні роботи пояснення, ілюстрування, демонстрація дослідів, проведення експериментів і спостережень задля конкретизації, диференціації та підтвердження прикладами екологічно спрямованого змісту навчального матеріалу.

Назва етапу	Завдання	Мета	Зміст діяльності	Методики і освітні технології, які забезпечують реалізацію завдань і мети
Результативний	Розвиток у здобувачів вищої освіти рефлексивної діяльності щодо усвідомлення ними самого процесу власного навчання, в розумінні психолого-педагогічних механізмів засвоєння знань	Узагальнення отриманих у ході навчання знань, набутих умінь і навичок, сформованих способів екологічної діяльності.	Здобувачі вищої освіти оцінюють і співвідносять отримані результати з поставленими цілями і завданнями, аналізують виконану ними навчальну роботу.	Рефлексія тренінгові заняття, кейс-метод, ігрові методи, дискусії, тестування, презентації.

Орієнтувальний етап забезпечує розуміння здобувачем вищої освіти сутності досліджуваної теми, її місце і значення в екологічній науці, усвідомлення того, для чого і навіщо треба вивчати тему, соціальну та наукову необхідність того, що буде вивчатися. Пізнавальна діяльність на орієнтувальному етапі організовується як процес вирішення навчальних завдань, що створює необхідну орієнтовну основу діяльності, викликає відповідну навчальну мотивацію. Цей початковий етап є необхідним не тільки для формування екологічних знань, а й формування екологічних мотивів, ставлень, виборів, вчинків. І тому є важливою не лише дидактична, навчальна значущість, а й можливість спрямовування здобувачів вищої освіти на вирішення саме природозберігаючих завдань – основних у розвитку екологічних компетентностей [12].

У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців в університеті актуальним є питання екологічної проблематики, особливостей взаємодії людини і природи, стійкого (збалансованого) розвитку, що відрізняються від всіх інших змістових навчальних проблем тим, що до їх виникнення і вирішення причетні всі громадяни. Адже екологічні проблеми виникли як наслідок специфічної взаємодії людства і природи й оцінюються, як проблеми, тільки тоді, коли починають набувати соціальних і економічних наслідків. Тому переростають у проблеми збалансованого розвитку суспільства [3; 13].

Формування почуття особистої причетності до екологічних проблем – те основне, що служить підґрунтям до формування спеціальних мотивів – не навчальних, а, насамперед, природозберігаючих, природоохоронних, ресурсозберігаючих, самообмежувального споживання, збалансованості тощо, які є основою сформованої екологічної мотивації та ціннісного ставлення до природи, і, врешті решт, поведінки у довкіллі.

Усвідомлення особистої причетності до екологічних проблем можливе тільки в тому випадку, коли у змісті екологічної освіти відображені ті проблеми, до яких здобувачі вищої освіти особисто мають відношення - проблеми «зони відповідальності».

Під час **операційно-діяльнісного етапу** здобувачами вищої освіти зміст засвоюється через розв'язання дискретних завдань, в результаті чого розвиваються когнітивні здатності та структури. Вивчення теоретичного матеріалу рекомендується спочатку представити в абстрактному вигляді, схематично [4; 7; 12; 13]. Таким чином, методи, що пропонуються, спрямовані на активну взаємодію з навчальним матеріалом з метою його засвоєння. Саме на цьому етапі мають формуватись аспекти ставлення до природи, вміння приймати рішення та діяти позитивно і продуктивно. Це, власне, стає основою екологічно доцільної поведінки у навколишньому середовищі. Переважаючими методами цього етапу можуть бути такі, що мають високий рівень інтерактивності та практики, а основною особливістю цього етапу є максимальна комунікація між учасниками навчального процесу [4]. Причому змінюється роль педагога з керівної на координаційно-спрямовуючу. Ефективність активних обговорень між здобувачами вищої освіти екологічної проблематики доволі висока, що активно використовується і підтверджується соціальною технологією «рівний рівному». До того ж будь-яке знання буде засвоєне лише тоді, коли воно базується на власному досвіді (К. Роджерс).

Важливе завдання **результативного етапу** екологізації освітнього процесу полягає у розвитку в здобувачів вищої освіти рефлексивної діяльності, в усвідомленні ними самого процесу власного навчання, в розумінні психологічних механізмів засвоєння знань. Можливе здійснення оцінювання власної навчальної діяльності в цілому й окремих дій, формулювання висновків про можливість недопущення в майбутньому зроблених помилок. Внутрішньо необхідною складовою будь-якого процесу навчання, що розвиває активність, усвідомленість і довільність – якості, без яких немає і не може бути особистості з відповідальним ставленням до природи – є рефлексія.

Рефлексія – це завжди утворення нового в свідомості особистості, процес самопізнання нею внутрішніх психічних актів і станів; це особистісна властивість та один з найважливіших факторів розвитку особистості, формування її цілісної психічної культури, та, нарешті, процес і результат самоаналізу свідомості, поведінки, внутрішніх психічних актів і станів власного досвіду. У рефлексії на екологічну тематику важливою є риса, характерна для «соціальної» рефлексії - це не тільки самооцінка, а й усвідомлення того, як особистість оцінюється іншими індивідами, як ними сприймається, здатність уявного відображення власної позиції з іншої точки зору. Розвиток виступає домінантою будь-якого педагогічного процесу, в тому числі й екологічного. Він виявляється у змінах, що відбуваються у його учасників: зростання екологічності мотивів діяльності, емоцій і почуттів, дієвості знань, умінь, екологічності поведінки тощо. Оцінювання й визначення соціальної та екологічної значимості цих змін здійснюється суб'єктом через самоспостереження і

самоаналіз, оскільки рефлексія в педагогічному процесі – це процес і результат фіксування його учасниками стану свого розвитку, саморозвитку та причин цього, що в екологічному виховному процесі виступає тим психологічним феноменом, який сприяє інтеріоризації у підростаючих поколіннях екологічно доцільних досягнень суспільної екологічної культури у переконання, ставлення і поведінку у довкіллі.

Суть рефлексії у процесі екологічної освіти та виховання розширюється в порівнянні з іншими освітніми процесами, адже повинна бути не лише виявом самоідентифікації суб'єкта педагогічної взаємодії зі сформованою педагогічною ситуацією, а й охоплювати самоідентифікацію з екологічною ситуацією – станом довкілля, як результатом людської діяльності й поведінки, рівнем привласнення позитивних аспектів суспільної екологічної культури.

Оптимальною, на нашу думку, є структуризація освітніх і навчальних програм так, щоб кожна тема (проблема) розглядалась впродовж декількох навчальних занять, кожний з яких відповідає завданням етапу. Запропонована нами етапність орієнтована на безперервне екологічне становлення особистості майбутнього фахівця та може бути реалізована в рамках будь-якої професійної освітньої програми. Відповідно до цього цілі поетапної екологізації професійної освіти перебувають у взаємозв'язку з етапами становлення особистості та визначаються як послідовне формування у здобувачів освіти екологічної грамотності, екологічної освіченості, екологічного компонента професійної компетентності, екологічної культури. Зміст екологічної підготовки на кожному етапі доповнює попередній, що забезпечує високий рівень екологічної культури випускника. Саме екологічна культура є головним системоутворюючим фактором, що сприяє формуванню в людині високої духовності, інтелігентності. Тому на кожному з етапів екологізації зміст професійної підготовки має удосконалюватися в такий спосіб, щоб забезпечити особистісне зростання фахівця як майбутнього носія екологічної культури.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Екологізація професійної підготовки забезпечує формування у здобувачів вищої освіти в умовах університету еколого-орієнтованого мислення, моральності, культури взаємодії у соціальному середовищі, спрямованих на природовідповідальне ставлення до довкілля. Екологізація освітнього процесу, усвідомлення людини з природою як єдиного цілого, постійне розширення екологічних знань здобувачами освіти може забезпечити підвищення їх екологічної свідомості, спонукати до екологічно безпечної діяльності, формування цілісного екологічного світогляду, культурно-просвітницького мислення, забезпечуючи тим самим неперервну екологічну підготовку впродовж усього періоду навчання на основі міждисциплінарного підходу. Постає питання екологізації всієї сукупності знань про навколишнє природне середовище, у тому числі з екологічної безпеки, формування у здобувачів вищої освіти екологічної культури.

Вищою і кінцевою метою екологічної освіти та екологічного виховання вважається формування ексцентричного типу екологічної свідомості, оскільки саме свідомість визначає поведінкові реакції людини, її вчинки, що виражаються в

екологічній культурі. Екологічна освіта – це безперервний, динамічний процес навчання, виховання та розвитку особистості, що постійно розвивається, спрямований на формування системи науково-практичних знань, умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, поведінки та діяльності, які забезпечують відповідальне ставлення до навколишньої сфери та людини.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні проблеми формування у майбутніх фахівців системи уявлень про навколишній світ, взаємовідносин в системі «людина-природа», навчанні здобувачів освіти технологіям раціонального природокористування, а також розвитку навичок екологічно безпечного використання природних ресурсів у сфері індивідуального природокористування.

Література

1. Бех І.Д. *Особистість на шляху до духовних цінностей*: монографія. Київ – Чернівці : «Букрек», 2018. 320 с
2. Буркут Б. Формування екологічної свідомості та культури як засоби екологічного виховання студентської молоді. *Матеріали XXIII Міжнародної науково-практичної конференції «Екологія. Людина. Суспільство»* (м. Київ, Україна, 7 грудня 2023 р.). С. 196 – 200.
3. Душечкіна Н. Ю. *Формування екологічного світогляду студентів у закладах вищої освіти* : монографія Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. 213 с.
4. Інтерактивні методи навчання: навч. посібник. /За заг. ред. П.Шевчука і П.Фенриха. Щецін: Вид-во WSAP, 2005. 170 с.
5. Карпенко В. П., Мостов'як І. І., Пушкарьова-Безділь Т. М. *Оцінювання сформованості екологічних компетентностей*: навчально-методичний посібник. УНУС, 2017. Одеса: НУ «ОМА», 2017. 59 с.
6. Концепція екологічної освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>
7. Лук'янова Л.Б. *Екологічна освіта у навчальних закладах: теоретичний і практичний аспекти*. Київ: Міленіум, 2006. 252 с.
8. Мукачівський державний університет. Освітньо-професійна програма «Географія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини» спеціальності С6 «Географія та регіональні студії». URL: <https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2025>.
9. Мукачівський державний університет. Освітньо-професійна програма «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ступінь «бакалавр», галузь знань А Освіта, спеціальність А 3 «Початкова освіта». URL: https://pedagogical.msu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/05/op_pochatkova-osvita_2025r.pdf
10. Орфанова М. М., Орфанова М. М., Яцишин Т., Рибак О. Інноваційні технології у формуванні трирівневої екологічної освіти. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Екологія»*. 2016. Вип. 14. С.98–101.
11. Орфанова М. М., Яцишин Т. М. Екологізація освітнього процесу: екологічна освіта та виховання. *Екологічний вісник*. 2015. № 6. С. 23–24. 4.
12. Стецула Н., Оршанський Л. Практичні аспекти методики підготовки майбутніх учителів до формування екологічної компетентності учнів на уроках географії. *Український педагогічний журнал*. 2023 . № 1. С. 141-151.

13. *Теорія і практика екологічної освіти* : навч. посіб. для студентів денної форми навчання, за напрямом підготовки: 101 «Екологія» / уклад.: М. М. Дяченко-Богун, В. В. Онішко, В. І. Іщенко. Полтава, 2019. 85 с.
14. Товканець Г. В., Михайлочко Т. А. Екологічні цінності й екологічні компетентності в культурі екологічної поведінки молодшого школяра: теоретичний аспект. *Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених*. Мукачево: РВВ МДУ, 2023. Вип. 2(12). С. 76-81
15. Товканець Г., Зеленська Л. Інноваційні підходи до організації наукової роботи здобувачів вищої освіти в умовах професійної підготовки в університеті. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта ХХІ століття»*. 2024. Випуск 9. С. 31 – 42.
16. Товканець Г.В. *Університетська освіта*. К.: Кондор, 2011. 182 с.
17. Флешар Є. *Дидактичні основи підготовки студентів – майбутніх вчителів-біологів до реалізації екологічної освіти*: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. Кіїв, 2000. 30 с.

References:

1. Bekh I.D. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosti* [Personality on the path to spiritual values] : monohrafiia. Kyiv – Chernivtsi : «Bukrek». 320 p.
2. Burkut B. (2023). Formuvannia ekolohichnoi svidomosti ta kultury yak zasoby ekolohichnoho vykhovannia studentskoi molodi [Formation of environmental awareness and culture as a means of environmental education of student youth]. *Materialy XKhIII Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii «Ekolohiia. Liudyna. Suspilstvo»* (pp. 196 – 200) (m. Kyiv, Ukraina, 7 hrudnia 2023 r.). [in Ukrainian].
3. Dushechkina N. Yu. (2018). *Formuvannia ekolohichnoho svitohliadu studentiv u zakladykh vyshchoi osvity* [Formation of the ecological worldview of students in higher education institutions] : monohrafiia Uman : VPTs «Vizavi». 213 p. [in Ukrainian].
4. *Interaktyvni metody navchannia: navch. posibnyk*. (2005). [Interactive teaching methods: training manual] Za zah. red. P.Shevchuka i P.Fenrykha. Shchetsin: Vyd-vo WSAP. [in Ukrainian].
5. Karpenko V. P., Mostoviyak I. I., & Pushkarova-Bezdyk T. M. (2017). *Otsiniuvannia sformovanosti ekolohichnykh kompetentnosti: navchalno-metodychnyi posibnyk*. [Assessment of the formation of environmental competencies: a teaching and methodological manual] UNUS. Odesa: NU «OMA» [in Ukrainian].
6. Kontseptsiiia ekolohichnoi osvity Ukrainy [The concept of environmental education in Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text> [in Ukrainian].
7. Lukianova L.B. (2006). *Ekolohichna osvita u navchalnykh zakladykh: teoretychnyi i praktychnyi aspekty* [Environmental education in educational institutions: theoretical and practical aspects]. Kyiv: Milenium. [in Ukrainian].
8. Mukachivskyi derzhavnyi universyte (2025). Osvitno-profesiina prohrama «Heohrafiia» dlia druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity haluzi znan C «Sotsialni nauky, zhurnalistyka, informatsiia ta mizhnarodni vidnosyny» spetsialnosti S6 «Heohrafiia ta rehionalni studii» [Educational and professional program «Geography» for the second (master's) level of higher education in the field of knowledge C «Social Sciences, Journalism, Information and International Relations» specialty C6 «Geography and Regional Studies»]. Retrieved from: <https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2025> [in Ukrainian].
9. Mukachivskyi derzhavnyi universytet (2025). Osvitno-profesiina prohrama «Pochatkova osvita» pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity, stupin «bakalavr», haluz znan A Osvita, spetsialnist A 3 «Pochatkova osvita» [Educational and professional program «Primary Education» of the first (bachelor's) level of higher education, bachelor's degree, field of knowledge A Education, specialty A 3 «Primary Education»]. Retrieved from: https://pedagogical.msu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/05/op_pochatkova-osvita_2025r.pdf [in Ukrainian].

10. Orfanova M. M., Orfanova M. M., & Yatsyshyn T., Rybak O. (2016). Innovatsiini tekhnolohii u formuvanni tryrivnevoi ekolohichnoi osvity [Innovative technologies in the formation of three-level environmental education.]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina. Seria «Ekolohiia»*, 14, 98–101.
11. Orfanova M. M., & Yatsyshyn T. M. (2015). Ekolohizatsiia osvithnoho protsesu: ekolohichna osvita ta vykhovannia [Greening the educational process: environmental education and upbringing.]. *Ekolohichniy visnyk*. 6, 23–24 [in Ukrainian].
12. Stetsula N., & Orshanskyi L. (2023). Praktychni aspekty metodyky pidhotovky maibutnikh uchyteliv do formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti uchniv na urokakh heohrafii [Practical aspects of the methodology for training future teachers to form students' environmental competence in geography lessons.]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 1, 141-151 [in Ukrainian].
13. Teoriia i praktyka ekolohichnoi osvity (2015). [Theory and practice of environmental education]: navch. posib. dlia studentiv dennoi formy navchannia, za napriamom pidhotovky: 101 «Ekolohiia» / uklad.: M. M. Diachenko-Bohun, V. V. Onipko, V. I. Ishchenko. Poltava. [in Ukrainian].
14. Tovkanets H. V., & Mykhailochko T. A. (2023). Ekolohichni tsinnosti y ekolohichni kompetentnosti v kulturi ekolohichnoi povedinky molodshoho shkoliara: teoretychnyi aspekt [Ecological values and ecological competencies in the culture of ecological behavior of a junior schoolchild: theoretical aspect]. *Nauka maibutnoho: zbirnyk naukovykh prats studentiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh*. Mukachevo: RVV MDU. Vyp. 2 (12), 76-81. [in Ukrainian].
15. Tovkanets H., & Zelenska L. (2024). Innovatsiini pidkhody do orhanizatsii naukovoï roboty zdobuvachiv vyshchoi osvity v umovakh profesiinoi pidhotovky v universyteti [Innovative approaches to organizing scientific work of higher education students in conditions of professional training at the university]. *Visnyk kafedry YuNESKO «Neperervna profesiina osvita XXI stolittia»*. Vypusk 9, 31 – 42 [in Ukrainian].
16. Tovkanets H.V. (2011). *Universytetska osvita* [University education.]. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
17. Fleshar Ye. (2000). *Dydaktychni osnovy pidhotovky studentiv – maibutnikh vchyteliv-biolohiv do realizatsii ekolohichnoi osvity* [Didactic foundations of training students - future biology teachers - for the implementation of environmental education.]: avtoref. dys.... d-ra ped. nauk: 13.00.02. Natsionalnyi pedahohichnyi un-t im. M.P.Drahomanova. Kyiv [in Ukrainian].

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>